

"לבניינה של תורה" – חלק שני

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א

"וְרוּחַ נְכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי"

שיחה בימי מגפת הקורונה (יג)



"וְחֵי בָּהֶם"

נכנסנו ל"שגרת קורונה". אתמול שמעתי שמנכ"ל משרד הבריאות החדש אמר שיש להתרגל לעובדה שהקורונה תהיה איתנו גם בעתיד, וכנראה גם בעתיד הרחוק. אני מבין שמחד גיסא הדבר אומר שיש להמשיך את החיים כרגיל, לא ניתן לעצור את החיים, ומאידך גיסא הדבר מורה שיש להתנהל בזהירות הנדרשת כל עוד סכנת הקורונה עודנה מרחפת באוויר.

בתחילת הקורונה עוד היה מקום להתלבט אם לדחות חתונות עד לחלוף המגפה. אולם, כעת נראה לעין כל שאין לדחות כלל. יש להתרגל לכך שזהו

המצב כעת ואנו מצויים בכעין עולם חדש עד יעבור זעם. וכי עד שתסתיים המגפה לא יתחתנו, לא ילדו ילדים ולא יתקיימו הצבא והישיבות? האם נישאר בבית כל הזמן מחשש ומפחד עד שתחלוף מגפת הקורונה? כמובן שלא! כעת הנדרש הוא להימצא בחברה תוך שמירת כללי הזהירות ושמירת מרחק. לדוגמא, אמש היינו בחתונתו של אחד מבני הישיבה. גם במצב הזה יש לשמח חתן וכלה, אלא שיש לעשות זאת בצורה שניתן להיזהר בה בכללי שמירת הנפש.

בליל שבת הזכרנו את דברי הגמרא¹ המספרת על הערוד שהכיש את רבי חנינא בן דוסא ומת, משום ש"אין ערוד ממית, אלא החטא ממית". אנו חיים בתקופה כזו בה ישנו "ערוד" המאיים עלינו, ובסין כבר חוששים מהתפרצותו של "ערוד" חדש. איננו יודעים לאן הקדוש ברוך הוא מנווט את עולמו, אך אנו מחפשים את הדרך לעובדו בצורה הטובה ביותר.

אדם שלא יחשוב כיצד יתקדם כל חייו, כיצד כל העת יתעורר ויתחדש, עבודת ה' שלו תלקה ביושב ותהיה כמצוות אנשים מלומדה

"מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה"
ברצוני להרחיב היום בעניין השגרה הרוחנית והתורנית. ישנה סכנה גדולה שמאימת עלינו בעבודת ה' והיא ההרגל והשגרה. חז"ל זועקים מרה על תופעה זו ומכנים אותה בביטוי²:

"מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה"³. ההרגל גורם לאדם לפהות חושים ולהיסח הדעת. לדוגמא, כאשר בחור צעיר

¹ ברכות, דף לג, עמוד א: "תנו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות. באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא."

² עיין שערי תשובה, מאמר ג, אות טו: "ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה' (ישעיה כט, יג-יד): 'וְתִהְיֶינָה יְרֵאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה. לִכֵּן הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְּלֵא וְפִלָּא', ונאמר (ירמיה יב, א-ב): 'מִדּוּעַ דָּרָךְ רָשָׁעִים צִלְחָה... קָרֹב אֲתָם בְּפִיהֶם וְרָחוּק מִכְּלִיּוֹתֵיהֶם', ונאמר (תהלים עג, כז): 'כִּי הִנֵּה רִחֲקִיף יֹאבְדוּ'."

³ ישעיהו, פרק כט, פסוק יג



לכן, ברצוני לומר שעל כל אחד מאיתנו לחשוב היום, בעמדנו כשלושים יום לפני סוף ה'זמן', כיצד הוא בוחר שייראה החודש האחרון של ה'זמן' המיוחד הזה, מה הוא שואף להספיק ללמוד ולצאת עימו מ'זמן קיץ', איזו קומה רוחנית ברצונו לבנות בקרבו במשך זמן זה. כדאי לשבת מספר חברים – "ועד" כפי שמכנה זאת הרב וולבה זצ"ל ב'עלי שור'⁴ – בבחינת אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ולחשוב יחד על הדרך בה נתקדם ונעשה את הדבר שאנו עושים טוב יותר. לא תמיד הפתרון הוא להחליף מסכת. נתעורר! בתקופה זו עד לסיום ה'זמן' המיוחד הזה, חייב לחול שינוי ותזוזה למעלה בקודש.

"חזק ואמץ"

ברצוני להציע לפניכם שני דברים שניתן לראותם כשאיפה לתקופה זו. בישיבה אנו לומדים את הפרק השישי במסכת ברכות, פרק "כיצד מברכין" שהוא פרק הלכתי חשוב ויסודי מאוד. הלכות ברכות הן דבר עצום וגדול. הברכה היא מפגש עם הקב"ה, ועל מפגש זה להיות מדויק. עלינו לברר לעצמנו את יסודות ההלכה עד לבהירות גם בפרטים הקטנים. האם אנו יודעים מתי ומה מברכים על מנה אחרונה? אם יביאו לנו וופלים למנה אחרונה, האם נברך עליהם "בורא מיני מזונות"? כמה וופלים נצטרך לאכול בקידוש והאם בכלל זה יועיל על מנת שייחשב כ"קידוש במקום סעודה"? כמה נצטרך לאכול כדי שיהיה לנו שיעור כזית? על כל אחד לגדל בעצמו את השאיפה לעמוד על השיעורים ולהכין אותם היטב ולשאוף להספיק את כל הפרק מתחילתו ועד סופו בתוספת לימוד ה'משנה ברורה', אפילו אם שיעוריו של הר"מ לא יספיקו להקיף את כל הפרק.

ניתן להציע דבר נוסף. במסכת ברכות ישנם שישים ושלושה דפים. אני מציע ללמוד שני דפים בכל יום משלושים הימים שנותרו עד לסוף הזמן. היום הוא ארוך וניתן למצוא בו את הזמן ללמוד

מקבל רישיון נהיגה ונוהג בכבישים הוא מחזיק נשק מסוכן בידו. בפעם הראשונה הוא נוהג בזהירות, עדיין מוראם של המורה לנהיגה והבחון מוטל עליו. את תחושה זו עליו לשמר גם לפעם המאה בה ינהג ברכב. הוא צריך להיזהר מהשגרה ומההרגל, שהרי הוא אוחז נשק בידו. גם בצבא מתרחשות פליטות כדור מדי פעם. על אף שאין הדבר מצדיק את סגירת הצבא או את הפסקת האימונים, מכל מקום התרופפות הזהירות מתרחשת בגלל השגרה הזוחלת. השגרה וההרגל הם דברים מסוכנים מאוד, העלולים להביא להקלת ראש באחריות הנדרשת.

ברצוני לשתף אתכם בתחושותיי בעניין זה, ובעזרת ה' הדבר יביא לנו תועלת. לשמחתי אני שומע מבחורים שבישיבה ישנה אווירה נהדרת. גם במצב זה שאנו שוהים בקפסולות אין לחץ וחיים ברעות גדולה. אדרבה, בזכות המציאות של חיי הקפסולות התלמידים מתגבשים – גם בין בני חו"ל לבני ארץ ישראל – ומתרגלים לקחת אחריות על הנעשה בישיבה. התקופה הזאת מגדלת את האנשים.

אבל מה בנוגע ללימוד התורה? אחד התלמידים שיתף אותי בכך שלמרות שבתחילה חשש מהלימוד במצב כזה הוא הופתע לטובה. אף על פי כן אני חש שקשה לנו להתמיד במתח רוחני זמן רב, וביותר קשה הדבר כשהוא לאורך זמן ממושך. ברוך ה' אנו לומדים תורה בשמחה ובנחת. בכוונה איחרנו את התפילה לשבע וחצי בבוקר, במקום זמנה הקבוע בשעה שבע. חשנו שיש צורך לאפשר יותר שחרור, ובאמת זה פועל מצוין – לומדים בשמחה, לומדים בנחת. לאמיתו של דבר, בתחילה חשבנו שכך יתנהלו הדברים רק במשך חודש. כעת עלינו לבחון את עצמנו האם אולי נכנסנו למין הרגל של רוגע, שאף על פי שהוא טוב כשלעצמו מכל מקום הוא עלול להביא לכך שאדם פחות דורש מעצמו ולהסתפקות במועט שמעכבת את התקדמותנו. בזמן האחרון אני מרגיש שהתרגלנו ונחלשה בנו הבעירה הפנימית להוסיף עוד ועוד.

⁴ בהקדמתו לחלק ב, ובעל חובת התלמידים כינה את הדבר: בני מחשבה טובה.



האדם נקרא מהלך. הנביא זכריה אומר⁹: ”וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה”. המלאכים הם קבועים במדרגתם הגבוהה, אבל אנחנו מהלכים – מצבנו הרוחני מצוי בתנועה מתמדת. אפשר להלך גבוה ואפשר ללכת בשפל הארץ. מהות האדם היא יכולת הבחירה שלו ומחובתו לנצלה להתקדמות בכל חייו. בגשמיות קל לרצות להתקדם, משום ששאיפה זו נטועה בטבענו הגופני. להפך, אם למישהו חסרה שאיפה זו הריהו טעון בדיקה נפשית. לעומת זאת, שאיפות רוחניות צריך לפתח¹⁰. אדם שאינו מפתח את שאיפותיו הרוחניות יישאר באותה המדרגה ואולי אפילו יירד ממנה¹¹. אדם שלא יחשוב כיצד יתקדם כל חייו, כיצד כל העת יתעורר ויתחדש, עבודת ה' שלו תלקה ביושב ותהיה כמצוות אנשים מלומדה. היא תעשה מתוך הרגל בשגרתיות ובהיסח הדעת. בסופו של דבר הוא עלול לשנוא אותה ולקיים מצוות רק משום שאין ברירה. זוהי עבודה גדולה להינצל מכך.

בספרי חסידות מסוימים מובא שניתן ללמוד מהשמש הזורחת בכל יום מחדש, שאף לאחר ששקעה מכל מקום למחרת היא זורחת שוב. אולם, מו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א היה נוהג לומר שהאומר ”מחר” בטוח רק בדבר אחד – היום לא! כל יום הוא הזדמנות מחודשת, כל יום הוא התחלה מחודשת.

לסיכום: יש להיזהר מתחושת השגרה שטמונה בה סכנה. דברים אלו נכונים בשתי הבחינות עליהן

רב ובחרטה גמורה ויעזוב דרכו הרעה. וכשיכנס החודש יהיה כבריה חדשה, שמכאן ואילך יתלבש בקדושה ובדיקות בו יתברך.”

⁹ פרק ג, פסוק ז

¹⁰ עיין עין איה, ברכות, פרק ה, אות מג: ”יסוד עבודת ה' הטוהרה היא מטבעת באדם החפץ הפנימי להיות תמיד הולך ומשתלם ולהכיר באמת שתכלית ההצלחה היא רק בהיות האדם תמיד קשור בחפץ של הוספת שלימות... כדי שיהיה טבוע באדם חשק בקשת הוספת מעלה שם הש"ת בטבע נפש האדם שלא יסתפק בשום קניין... ומהו יהיה נוח להשכיל שימצא את כל תעודתו רק בתשוקה של הוספת יתרון ומעלה.”

¹¹ עיין ביאור הגר"א למשלי, פרק טו, פסוק כד: ”האדם נקרא הולך, שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה, ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה, ח"ו, כי בלתי אפשרי שיעמוד בדרגה אחת.”

שני דפים ואף לחזור עליהם. לא לחינם מסכת ברכות היא הראשונה בש"ס – מדובר בה על יראת שמיים, על קריאת שמע, על תפילה וברכות ועל יסודות האמונה⁵. ראוי שנצל את התנאים המיוחדים בהם אנו מצויים – אוירה כל כך נעימה ובזמן כזה מיוחד – ונתעורר. איני רואה סיבה בעולם לכך שמישהו מהישיבה לא יסיים את המסכת עד לסוף ה'זמן' בקצב של שני דפים ביום עם מספר חזרות. איני יכול להבין זאת, שכנעו אותי. לא יכול להיות מצב בו לא כל הנוכחים יסיימו בח' באב את מסכת ברכות לאחר מספר חזרות. אני משוכנע שכל אחד מבני הישיבה מסוגל לכך! מי שמתקשה בכך מוזמן לבוא אליי ואייעץ לו כיצד להצליח. אם אכן ננהג כך נסיים את ה'זמן' מתוך עוצמה והתעלות, ולא מתוך סתמיות. ייתכן שמישהו אחר יחשוב על רעיונות נוספים מלבד שתי העצות שהעליתי.

”וללבנה אמר שתתחדש”

עם ישראל נמשל ללבנה⁶. יש מבארים שהסיבה לכך היא כוח ההתחדשות שבלבנה, הקיים גם במלכות בית דוד – ”דוד מלך ישראל חי וקיים”. הלבנה מתחדשת בכל חודש, וייתכן שזו הסיבה שערב ראש חודש הוא ”יום כיפור קטן” ויום חשבון נפש, על מנת לרמוז לנו שעלינו לפעול לכך החודש הבא יהיה יותר טוב מאשר החודש הקודם לו⁸.

⁵ עיין צדקת הצדיק, אות ב: ”ברכות לראש צדיק” (משלי י, ו) – לכך מסכת ברכות ההתחלה מש"ס, שצריך הכל: 'דע את אלקי אביך' (דברי הימים א כח, ט) ואחר כך 'עבדהו', שצריך לידע למי עובד. וזהו הברכה – לפני כל מעשה ליחד כל מעשיו לה'... וזהו התחלת הכניסה לתורה, כמו שנאמר (תהלים קיא, י): 'ראשית חכמה יראת ה'.'"

⁶ שיר השירים, פרק ו, פסוק י: ”יָפָה כְּלָבָנָה”. עיין עוד מדרש תהלים, מזמור כב ד"ה יפה.

⁷ עיין ראש השנה, דף כה, עמוד א: ”אמר ליה רבי לרבי חייא: זיל לעין טב וקדשיה לירחא, ושלח לי סימנא: דוד מלך ישראל חי וקיים” – ”דוד מלך ישראל נמשל ללבנה, שנאמר בו (תהלים פט, לו-לז): 'וְכִסְאָו כְּשֶׁמֶשׁ נִגְדִי. כִּי־רַח יִכּוֹן עוֹלָם וְעַד'” (רש"י).

⁸ עיין של"ה הקדוש, מסכת פסחים, פרק דרך חיים, אות תקכו: ”תוכחת מוסר של ראש חודש – מאחר שהוא זמן כפרה, יראה האדם שיעשה תשובה גמורה בלב שלם. דהיינו בערב ראש חודש, יעשה כמו יום כפורים, כפי שנוהגין הרבה מחסידי עליון, ויתקן כל המקולקל, הן במזון הן בגוף הן בנפש, ויתודה בבכי



תחושת הפנימית היא שאף על פי שהתנהלות ברוגע ובנחת היא טובה מאוד לנפש, ונמנעים על ידה לחצים העלולים להיות מסוכנים ולהביא לתוצאות מרות, יחד עימה יש לדרוש מעצמנו. עלינו להתעורר, לתבוע עוד מעצמנו, להיות עמלים בתורה, עמל ועוד עמל. עמל התורה הוא שורש כל הברכות.

הצבענו: בנוגע לשגרת הקורונה חלה עלינו חובת הזהירות על מנת שהמצב לא יתדרדר, חלילה, ולא יהיה מנוס מלהחיל על המדינה סגר נוסף. כמו כן, יש לטכס עצה כיצד לא נשקע בשגרה רוחנית. לפיכך החכם עיניו בראשו ובעת הזאת, כשלושים יום לפני סיום ה'זמן', יקדיש מחשבה כיצד לרענן את תחושת ההתחדשות בתוכו.

"כֹּל רְאִיָּהֶם וּפִירוֹם כִּי הֵם יָרַע בְּרַךְ ה'"

קיימים בנו רצונות רבים כיצד לעזור לעם ישראל, אולם המציאות מאלצת אותנו להישאר בקפסולה ולצאת רק לדברים הכרחיים בלבד. עבודת ה' שלנו בזמן הקורונה היא פנימית בתוך הקפסולה. העולם מחנך אותנו כעת להיכנס לתוכנו פנימה.

נחשפתי היום בסייעתא דשמיא ובהשגחה פרטית לקטע מופלא מדברי "החזון איש" זצ"ל¹², שבעיניי מתאים מאוד לדברינו: "אם היו בני תורה עמלים בתורה לאמתתה היו מצילים ילדים הרבה ואנשים הרבה מהרהורי עבירה וכפירה וכיוצא בזה, בשפע קדשם בהשתפך רוח טהרה בעולם". כאשר אני לומד בבית המדרש של ישיבת 'הכותל' פרק שישי במסכת ברכות הדבר מקרין רוח טהרה בעולם. "ובסביבות בעל תורה אמיתי, הדבר ניכר בעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם". מו"ר הרב הדרי זצ"ל היה אומר לנו שאם בוילנה לא שומרים שבת כיאות הדבר משפיע במקומות רחוקים¹³. ישנה השפעה סגולית עצומה על סביבתנו הקרובה ועל עם ישראל כולו "בהשתפך רוח טהרה בעולם". במה תלוי הדבר הזה? אומר "החזון איש": "אם היו בני תורה עמלים בתורה לאמתתה!" התורה אומרת¹⁴: "אם בְּחַקְתִּי תֵּלְכוּ" תבואנה כל הברכות. מסביר רש"י במה הדבר תלוי: "שתהיו עמלים בתורה".

¹² קובץ אגרות חזון איש, חלק ג, אגרת סב

¹³ עיין מכתב מאליהו, חלק ה, עמוד 199 בשם רבי ישראל מסלנט

¹⁴ ויקרא, פרק כו, פסוק ג

